

KERTINĖ PARAŠTĖ

Kristupas Kolumbas – 16-o šimtmečio graviūra

Kristupo Kolumbo kelionė

Penktadienis, 1492 metų rugpjūčio 3 diena. Dar ankstyvas rytas – tik penkiolika po penkių. Ispanijoje trys būriniai laivai pamažu juda Saltes upe, nes nėra vėjo – jūrininkams reikia vartoti irklus. Pats didžiausias iš trijų laivų (vardu „Santa Maria“) teniso aikštės dydžio. Trys laivai plaukia ir vakarus, i Kiniją. Ateinančiomis savaitėmis kelionė vyks gerai – vėjas pastovus ir pakankamai stiprus. Tačiau jūrininkai gerokai įsitempę. Ekspedicijos vadas Kristupas Kolumbas yra stipriai įsitikinęs, kad pasaulis apvalus ir todėl plaukdamas vakarus pasieks Kiniją. Jūrininkai nėra taip tikri – kas bus, jei jie priplauks pasaulio kraštą ir savo pražūtį?

Jau savaitę po atsisveikinimo su Canary salomis keliauninkai mano matą artėjančio kontinento ženklus. Rugpjūčio 14 dieną „Nina“ laivo igula pamato tropinių paukščių. Turi būti arti krantų, nes šie paukščiai neskrenda toli

nuo žemės. Spalio 8 dieną Kolumbas rašo savo dienoraštyje: „Dieviui tebūnie padėka: vėjas yra švelnesnis negu balandžio mėnesį Sevilijoje... jis toks kvapnus.“ Dvi valandas po vidurnakčio spalio 12 dieną budintis jūrininkas nuo „Pinta“ laivo stiebo pamato vakaruose baltuojantį krantą. Praėjo dešimt savaitių nuo išplaukimo iš Palos de la Frontera iki tol, kol Kolumbas išlipo saloje, kurią jis pavadino San Salvador. Pasaulio istorijai Kolumbo pėdos šioje Karibų jūros saloje yra ko gero dar svarbesnės už astronautų Neil Armstrong ir „Buzz“ Aldrin pėdas mėnulyje.

Kaip jau būsimie pastebėję pastaraisiais metais, ši Kolumbo kelionė penkių šimtų metų sukaktis sukleidė didelę audrą pačioje Amerikoje. Daugelis amerikiečių švęs Kolumbo dieną kaip ir kasmet. Tačiau ypač inteligentiškos tarpe ši Kolumbo kelionės sukaktis minima su mažai slepiama (Nukelta į 2 psl.)

Baltijos tautos sintezėje ir analizėje

ALFONSAS EIDINTAS

Boris Meissner (Hrsg.). DIE BALTISCHEN NATIONEN: ESTLAND, LETTLAND, LITAUEN. Zweite erweiterte Auflage. Koeln: Markus Verlag, 1991. 428 Seiten.

Pirmasis šio kapitalinio straipsnių rinkinio, kurį drąsiai galima pavadinti ir kolektyvine monografija, leidimas (1990 metų) Lietuvoje yra susilaukęs didelio dėmesio, jį recenzavo du autoriai – Arthur Hermann¹ ir Mindaugas Tamošiūnas² ir įvertino labai palankiai. Simboliška, jog antro, papildyto leidimo „Vorwort“ sudarytojas parašė 1991 metų rugpjūtį, kuris po nepavykusio pučo Maskvoje, radikaliai pakeitė situaciją Baltijos valstybėse: kankinama vidinių negalių ir prieštaravimų sovietinė imperija dar labiau suplešėjo, Baltijos valstybės per kelias savaites gavo pilną tarptautinį pripažinimą, buvo priimtos JT ir kitas tarptautines organizacijas, o buvusios SSRS vietoje atsirado NVS (Nepriklausomų valstybių sąjunga), kuri, jeigu sekant Boris Meissner'io pranašyste, dabar jau gali turėti kelis tolesnio vystymosi variantus – ji gali tapti konfederacija ir savo santykius grįsti tarptautine teise, o gali – Maskvai rodant tam didelę iniciatyvą – persitvarkyti į savarankišką, tarptautinėmis sutartimis įformintą valstybių sąjungą (federaciją), kuri savitarpio santykius grįstų valstybine teise.

Abiem šiais atvejais Estijos, Latvijos ir Lietuvos dalyvavimas yra daugiau negu abejotinas, juolab kad Lietuvos Aukščiausioji Taryba yra priėmusi 1992 metais ir specialų nutarimą nesijungti į jokias formuojamas sąjungas Rytuose, o savo santykius su NVS grįsti dvišalėmis, tarpvalstybinėmis sutartimis. Baltijos kraštų pavyzdžiui pilnai gali pakeisti Ukrainą, tapusi didele jėga Europoje ir savo savarankišką poziciją galinti niekais paversti visas konfederacijų ar federacijų kombinacijas Rytuose ir tuo paskatinti dar Azerbaidžaną ar net Moldovą. Mums svarbiausia – Baltijos šalių laisvė iškovota. Į tokią logišką situaciją tarsi ir atveda knygos autorių straipsniai, kurių visuma dėsninai praturtina ne tik Vokietijos, bet ir pasaulinę istoriografiją Baltijos šalių istorijos problematikoje.

Antrajame leidime atsisakyta Baltijos kraštų istorijos tyrinėjimų apžvalgos, ir penktasis skyrius (Wilfried Schlau ir Roland Goetz straipsniuose) pasirodo labiau biau reikalingas ir papildantis jau anksčiau išdėstytą istorinį ir politinį-juridinį Baltijos valstybių raidos komponentą, kurį itin sukonkreтина ir papildomai daro įtaigesniu chronologinė įvykių

Saulėtekis Kuršių mariose

Iš ruošiamos XXI kasmetinės Lietuvių fotografų parodos Čikagoje šių metų spalio 23-31 dienomis.

Snieguolės Michelkevičiūtės nuotrauka

1986-1991 metais lentelė bei istoriniai žemėlapiai.

Idomu, jog sovietinių istorikų kolektyviniai darbai apie Baltijos kraštus, daugiausia ten vykusias „revoliucijas“ 1918-1919 ar 1940 metais, stengdavosi niveliuoti ar supanašinti visų trijų, gana skirtingų savo istorija, kalba ir kultūra tautų patirtį.

Gert von Pistohlkors'ui teko nedėkingiausias uždavinys didžiulio istorinio periodo sintezėje išryškinti ir istorijos padarytas bendrybes trims tautoms, ir jų skirtumus, kurie, drįsčiau sakyti, jaučiami iki šiol. Autoriui pavyko nubrėžti ryškias linijas tarp vokiškosios kultūros zonoje ilgai buvusių Estijos ir Latvijos, labiau urbanizuotų ir geresnes galimybes kultūriniam vystymuisi turėjusių (ypač 19 amžiaus antroje pusėje latvių ir estų), ir slovingos viduramžių Lietuvos valstybės, katalikiškos lenkų kultūros sferoje gyvenusios Lietuvos, daugiausia valstietiškos, mažai urbanizuotos, „nesupramonintų“ lietuvių tautos, gal dėl to neturinčios dabar ir tokių didelių problemų su sovietinės rusifikacijos padariniais.

Lengviau buvo H. J. Uihoppu, A. Silde ir V. S. Vardžui rašyti atitinkamai Estijos, Latvijos ir Lietuvos 1918-1991 metų istoriją. Skaitant jų tekstus, Baltijos šalių istoriko žvilgsnis, žinoma, dėsninai krypta į pokario laikotarpį, juolab kad dėl 1918-1940 didelių ginčų ar diskusijų nebėra nei visuomenėje, nei istorikų tarpe, o tuo tarpu pokario metu procesai nauju žvilgsniu net neapžvelgti, trūksta ir faktų, ir bent kiek patikimesnės statistikos. Tai liečia visas gyvenimo sritis, todėl skaičiai čia vis dar bus tikslinami. Štai V. S. Vardys nurodo (p. 227), jog Lietuvoje pokario partizaninės kovos metais žuvo nuo 40,000 iki 60,000 žmonių. Dabar, paskelbus dalį KGB statistikos, galime pasakyti, jog pirminis skaičius artimesnis tiesai – mat SSRS saugumo organai sakosi likvidavę 20,165 rezistencijos dalyvių³.

be to, žuvo apie 17-25,000 paprastų gyventojų ar vadinamųjų „tarybinių aktyvistų“. KGB statistika rodo, jog Lietuvoje pokario metais žuvo apie 120 stambių ginkluotų antisovietinių formučių, kurios iki 1953 metų buvo sunaikintos. Jose įvairiais metais veikė 77,108 dalyviai, iš kurių 1945-1959 metais legalizavosi 38,927, buvo NKVD suimti 18,016 ir likviduoti 20,165 rezistencijos kovotojai⁴. Per tą patį laiką sovietai nuteisė apie 31,000 žmonių. Dar daugiau ginčų kels deportuotų į Sibirą skaičius: Vytautas Vardys nurodo jį buvus 350,000, tuo tarpu sovietinių represijų organų dokumentai maksimaliai leidžia priskaiciuoti iki 120,150 tūkstančių deportuotųjų. Tai nėra joks priekaištas profesorui Vardžiui

(jo Lietuvos istorijos dalis parašyta idomiškai, laisvai ir argumentuotai), paprasčiausiai tai yra didelė problema, reikalaujanti ilgo ir įtempto darbo su šaltiniais, kurie prieštarą ir kurių dar daug stokoja.

Knygos autoriai daug vietos paskiria Baltijos kraštų politikai, jų bandymams pradėti derybas su SSRS vadovybe ir Boris Meissner ir kiti autoriai pabrėžia dar liaudies frontų ir Sąjūdžio bandymus vykdyti kuo labiau bendrą ir koordinuotą politiką, Baltijos Tarybos svarbą. Tačiau kaip ir prieš karą, taip ir dabar Baltijos valstybių Antantės ar bet kokios sąjungos problema tebėra aktuali ir sunkiai realizuojama. Estijos kontaktai su Suomija neretai palieka nuosalyje Latviją ir Lietuvą, Lietuvos maksimaliz-

mas dialoge su Rytai dažnai stato į keblią padėtį Latviją, nors Lietuva ir įsitikinusi, jog „templa“ savo kaimynės. Istorinius ar psichologinius skirtumus nesunkiai pastebi ir politologai, ir žurnalistai, taip, kaip ir vienas amerikietis, stebėjęs Lenino paminklų nuvertimo procedūras Baltijos šalių sostinėse, taikliai ironizavo: „Lietuviai nuvertė Leniną iš karto, kai tik baigėsi pučas, latviai sudarė komisiją svarstyti šią problemą, o estai pasisamdė suomių firmą“. Šiaip ar taip Baltijos šalių kooperavimo problema tebėra aktuali ir analizuotina, juolab jog Rusija savo dokumentuose ir pareiškimuose dėl kariuomenės išvedimo iš šių šalių daro skirtumus ir taip vėl skaldo bendras baltų nuostatas. Šia prasme itin vertinga yra Meissner'io padaryta ir Vakarų bei Vidurio Europos šalių požiūrio į Baltijos šalių problemą analizė.

Baltijos valstybės išsikovoję nepriklausomybę taikiu keliu, nuodėdžiai remiantis demokratinei Rusijai, demokratiniams Vakarų valstybėms. Šis kovos kelias yra ir originalus, ir pamokantis. Nepaisant istorinių, ekonominių, socialinių ir demografinių skirtumų, šios senos-jaunos valstybės, o ypač jų šio šimtmečio istorija, kurią išdėstė Boris Meissner'io sutelkti tyrinėtojai, pasitarė ir mokslui, ir politikams, juolab kad po knygos antro leidimo jau daug kas pasikeitė ir norom nenorom tenka galvoti, jog šis vienas rimčiausių mokslinių leidinių, skirtų Lietuvos, Latvijos ir Estijos visuomeninėms – politinėms bei socialinėms ir ekonominėms raidos analizė, netrukus susilauks ir trečiojo leidimo.

NUORODOS

- 1 Lituanistica (Vilnius), 1991, Nr. 4, pp. 109-110.
- 2 Ten pat, pp. 110-117.
- 3 A. Endriukaitis, „Represijų statistika“, Lietuvos Aidas (Vilnius), 1992.07.09, Nr. 132, p. 4.
- 4 Ten pat, p. 4.

Detalė iš 18-ame šimtmečio daryto gaublio, pažymintio Kristupo Kolumbo kelio Atlanto vandenyną į Amerikos žemyną.

Šiame numeryje:

Penki šimtai metų nuo Kolumbo kelionės • Knyga apie Baltijos tautas vokiečių kalba • Naujos knygos • Aido Marčėno eilėraščiai • JAV Lietuvių Bendruomenės Kultūros tarybos radijo premija – Kęstučiui Laskauskui • Dėl Lietuvos medicinos negandų • Antras kaimas šį rudenį Čikagoje

Naujos knygos

• **Kazys Bradūnas. DUONA IR DRUSKA.** Poezija. Vilnius: Vaga, 1992. Dailininkas – Romas Orantas. 152 puslapiai.

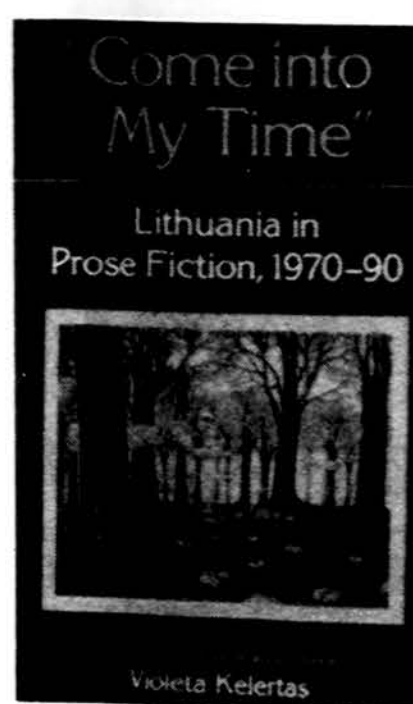
Dar taip trumpu šiandieninės Nepriklausomos Lietuvos laikotarpiu ten jau buvo išleisti du Kazio Bradūno poezijos rinkiniai – *Jaugom Nemuno upyne* ir *Prie vieno stalo* – sudaryti iš išeivijoje per tą ilgą Lietuvos okupacijos laikotarpį išleistų poetų knygų. O visai neseniai „Vagos“ leidykla Vilniuje išspausdino ir visiškai naują Kazio Bradūno eilėraščių rinkinį, pavadintą *Duona ir druska*. Išimties būtų vienas kitas, irgi labai neseniai, pasirodęs mūsų periodinėje spaudoje čia, Amerikoje. Galbūt labiausiai mūsų įsidėmėtas, visam gyvenimui nebeužmiršamas yra tas dviejų posmų eilėraštis „Kraujo rasa“, sukurta ir *Draugo* kultūriniam priede išspausdintas tuo pat po Sausio tryliktosios praėjusiais metais. [...] *Geležinis Vilkas jį lažo, / Kraują sugeria Vilniaus verbos – / Po žeme, bokštuos, dangu / Gaudžia Velykų varpai* – kas tada iš mūsų būtų įstengęs tikėti dar išgirsias Lietuvai Velykų varpus netolimoj ateity? O poeto vizijos mums tą skausmo valandą duotas pažadas buvo išpildytas.

Rinkinys susideda iš dviejų dalių: „Eilėraščiai ir sakmės“ ir „Kelionių užrašai“. Jos savo ruožtu dalijamos kiekviena į tris skyrius. Pirmąją dalį sudaro: „Saulės paglostymas“, „Išarto kelio vietoje“ ir „Paprastos sakmės“. Antrąją dalį – „Venecijos vasara“, „Havajų haiku“ ir „Prerijų paukštė“. Praėjusio šeštadienio *Draugo* kultūriniam priede įdėjome gausesnį pluoštą poeto eilėraščių iš pirmosios rinkinio dalies: juose alsavo Kazio Bradūno Lietuva, kaip mes ją žinome iš vi-

so jo poezijos (o per jo eilėraščius – ir mūsų). Šiandien nepriklausoma, taip, o tačiau jau nebeatsiėjama nuo tautos išsklaidymo po pasaulį patirties. Antrojo rinkinio daly – iš kurios nedidelė at-ranka eilėraščių įdėta šiame pus-lapy (Kolombo kelionės į Ameri-ką 500 metų sukakties proga) ne-tekstis, poezijos kūrimas egzode, neišblėstantis savo žemės ilgesys, nesutruktas ryšys su ja, jun-giasi vaisingai jau su viso pa-saulio erdve, liudija neprarastą smūgių mūsų tautai – pasaulyje randama nauja patirtim džiaug-tis, kitą gamtą ir kitą istoriją įstengti taip pat vertinti ir my-lėti. „Žemininkas“ poetas Bra-dūnas su šiuo rinkiniu atsi-skleidžia ir kaip „Žemės“ vi-sutinė prasme poetas, nes kaip toje žemėje telpa Lietuva, taip li-tuviškoje kultūroje irgi įstengia tilpti visas pasaulis.

(a. II.)

• **COME INTO MY TIME.** Lithuania in Prose Fiction, 1970-1990. Edited and with Introduction by Violeta Kelertienė. Urbana and Chicago: University of Illinois Press, 1992.

Įvade antologijos redaktorė Violeta Kelertienė pateikia išsamiai ne tik lietuvių literatūros raidos (ypač pokario metais), bet istorinio ir politinio laikotarpio, kuriam atstovauja spausdinami autoriai, apžvalgą. Antologijoje spausdinami: Romualdo Granausko, Birutės Baltrušaitės, Juozo Apučio, Sauliaus Šaltenio, Eugenijaus Ignatavičiaus, Ramūno Klimo, Rimanto Šavelio, Ričardo Gavelio prozos vertimai, kai kurių autorių (Apučio, Gavelio, Granausko) po kelis kūrinius. Dalis vertimų jau buvo spausdinta *Lituanus* žurnale, kitus vertė,

Kertinė paraštė

(Atkelta iš 1 psl.)

mu apmaudu. Kolombas neretoj jo kelionės sukakties proga pasirodžiusioje knygoje yra laikomas kriminalistu: jis at-sakingas už visokias Amerikos ekologines katastrofas, jo kelionė buvo priežastis Ameri-kos čiabuvių kultūrų žlugimui, jo atplukdyti mikroorganizmai išplėtė epidemijas, numarinusias šimtus tūkstančių ankstesnių Amerikos gyventojų. Šiuo metu Kristupą Kolombą yra įmanoma už viską kaltinti. Pavyzdžiui, jis yra atsakingas už vergiją, nes jis atvežė cukraus nendres į Ameri-ką, o tų nendrių perdirbimas ir cukrų buvo neįmanomas be ver-gų. Ta prasme Kolombas ats-a-kingas ir už riaušes Los Angeles

kaip Violeta Kelertienė pažymi, buvę jos studentai. Vertimus peržiūrėjo Gregory M. Gra-zevich. Knygos gale trumpai supažindinama su spausdinamų kūrinių autorių biografijomis. Knyga – 252 puslapiai.

• **Aldona Kačanauskaitė-Zaborienė. ALEKSANDRAS KAČANAUSKAS 1882-1959.** Kompozitoriaus Aleksandro Kačanausko asmenybės bruožai ir muzikinė veikla. Atsiminimai. Dailininkė Ž. Šalienė. Išleista

mieste šį pavasarį. Daug kaltini-mų Kolombui redaguojami maž-daug taip: prieš Kolombui iš-lipant ant San Salvador smėlio, Amerika buvo tyras, nesužalotas rojus žemėje, o Kolombas tą idilią smurtu sunaikino. Šiom dienom daugiakultūrės Amerikos sąjūdis tiesiai ir trenkia kumščiu: balti žmonės atvyko Amerikon išnaudoti čiabuvių, sunaikinti jų kultūrą ir ją pakeisti Vakarų Europos kultūra. Tuo tarpu Va-ka-rų civilizacijos neišsivadavęs jos gerbėjai paverčia šį žemyną į dalį Europos civilizacijos ir Kolombo kelionę mato kaip būti-ną sąlygą jos plėtrai ir pratur-tinimui. Šie ginčai yra tokie aštrūs, nes abi pusės suinteresu-otos ne analize, ne duomenų ap-svarstymu, o tik savo agendai laimėti viešą nuomonę.

autorės lėšomis; spausdino „Aušros“ spaustuvė Kaune 1992 metais.

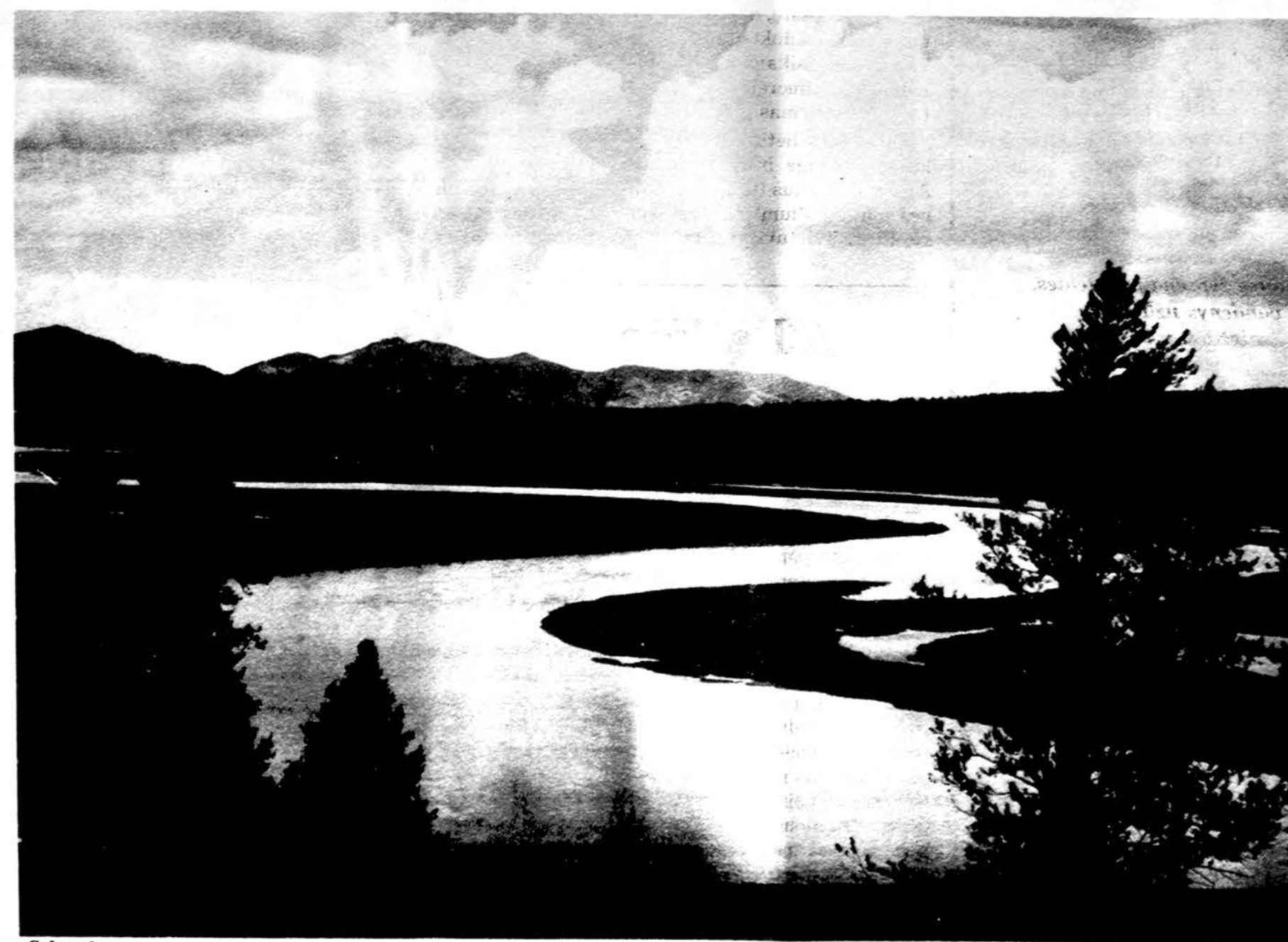
Knyga 60 puslapių, apimanti kompozitoriaus Aleksandro Kačanausko muzikinę veiklą, apie jį atsiminimus, surinktus iš šeimos narių, bendralaičių muzikų ir kitų, jį pažinusių, asmenų. Pabaigoje pateikiamas Aleksandro Kačanausko kūri-nių sąrašas: chorui, solo ir an-sambliams dainos, instrumen-tiniai kūriniai, giesmės. Knyga iliustruota nuotraukomis.

Istorinis atrastojo „Naujojo pasaulio“ vietos moderniaisiais šimtmečiais apmąstymas nepa-neigytų nei vienos, nei kitos pusės kai kurių svarbių argumentų. Pir-miausia, iš dabartinės perspekty-vos žvelgiant, Europos eventua-lus ryšys su Amerika buvo ne-išvengiamas: jei Kolombas būtų neplaukęs, būtų plaukęs kitas, nes Europa veržėsi į pasaulį. Galima argumentuoti, kad už Kolombo kelionę atsakingas Džengis Chanas, 1214 metais užkariavęs Kinijos sostinę Bei-jing. Jis ir jo įpėdiniai skatino prekybą. Europiečiai galėjo naudotis saugiais keliais ir žemais muitais. Kinų laimėjimas prieš mongolus 1368 metais sunaikino šį saugų prekybos kelią žeme. Nuo to laiko prasidėjo išeikvojimas kelio Kinijon jūra. Antra, nors Kolombas tikėjosi praturtėti pats ir praturtinti savo mecenatus (Ispanijos karališkąją porą) prieskonių ir brangiųjų metalų prekyba, Amerikoj jis at-rado dar didesnius turtus – nau-jus augalus. Naujojo pasaulio kukurūzai labai greitai pasidarė, pavyzdžiui, kinietiškos vėrybos dalimi, o Afrikos žemyne tapo kai kur pagrindiniu maisto šaltiniu. Andų kalnų bulvės, kurias tobu-lino inku agronomai, įgalino Eu-ropos gyventojų skaičiaus smar-kų augimą (kai kurie istorikai laiko bulvę tikrąja šio šimtmečio pasaulinių karų priežastimi). Meksikos pipirai įspilietino Vengrijoje. Sunku įsivaizduoti itališką maistą be pomidorų. Jei ne Kolombas, tai Europa nebūtų pažinusi vanilijos, tabako, šo-kolado, pupų, arbužų, avokado, ananaso, mėlynių. Darželiuose nebūtų saulėgrąžų, petunijų, juodaakių Zuzanų, jurginų ir martelių.

Tačiau ir Amerika būtų nukentėjusi, nes Kolombo kelionė buvo akstinas Amerikon atvežti ark-lius, galvijus, vištas, bites, kvie-čius, miežius, avizės, sojos pupas, cukraus nendres, svogūnus, aly-vas, salotas, okra, kriaušes, per-sikus, apelsinus ir citrinas, bananus. Amerikos darželiuose neaugtų alyvos, narcizai, ramu-nės. Aišku, taip pat darželiuose nebūtų ir pienui bei vėžiavolių (crabgrass). Vien iš šio ekonominį gyvenimą liečiančio sąrašo ga-lima pamatyti, jog labai slidus argumentas, kad Kolombo kelio-nė tik žlugdė vietines kultūras. Štai Siaurės Amerikos lygumų kultūrą sunku įsivaizduoti be arklio – tai buvo šių indėnų gen-čių sužydėjimas. Be abejo, nega-lima taip pat ir nesutikti, kad Kolombo kelionė toli gražu nebu-vo palaima kitiems indėnams, kuriuos kolonizatoriai padarė vergais. Kaip ir su daugybe pasauliui sunkiai suprantamų istorinių reiškių ir procesų, istorikai ir ideologai rungsis ir dėl Kristupo Kolombo reikšmės ir vertės žmonijai iki Paskutinio-jo teismo dienos.

Gal tik nereiktų išleisti iš akių kad jau ir čia, žemėje, yra vienas žmogiskosios kultūros sfera, ku-rioje ir painiausi, ir skaus-mingiausi istoriniai procesai įglaudžiami į bendrą žmogišką patirtį, ją praplečia, pagilina, praturtina, ir tokiu būdu patys, nors protui ir tebelieka neišaiški-nami, tampa nors sielai priim-tini. Tai yra poezija – ji priešin-gybių nesutaiko, bet ji jas ap-rėpia, tarp jų nutiesia ryšius, jas integruoja taip, kad jos poveikiu mes įstengime savo šir-dyse, savo gyvenimuose išlaikyti tas patirties priešpriešas, kurios kitaip mus sudraskytų: netektį ir atradimą, gėlį ir džiaugsmą, siel-vartą ir palaimą, blogį ir gerį. Pavyzdžiui, šio priedo numerio „Naujų knygų“ skyriuje ap-tariamas Kazio Bradūno eilėraš-čių rinkinys *Duona ir druska* ir mūsų pačių, priverstinių atvykė-lių į Ameriką, istoriją ipras-mina – giliai atskleidęs savo-sios mūsų žemės netekties išgy-venimą, poetas vis dėlto ten nesustoja – jis dainuoja apie Havajų salas, kaip apie Ramia-jame vandenyne gimusį stebuklą, jį traukia pasinerti į Nebraskos augančius kukurūzus, o Ameri-kos Vakarų prerijos, upės, kalny-nai, vaiduokliški indėnų žirgai mūšio su baltaisiais gamtovaiz-dyje jo vaizduotėje gimdo posmus, kurie jau kalba ne apie geo-grafinę vieną ar kitą vietovę istorijos vieną ar kitą tarpą, c apie patį gyvenimą – ne vien lietuvių, bet ir benamių turkų, jugoslavų („Šveicarijos geležin-kelio stoty“), ir indėno žvejo. brendančio į upę kalnyne, ir gie-dančių, besimeldžiančių havajie-čių. Amerikos, kaip ir viso pasa-ulio už Lietuvos, atradimas yra ta-pės neištrinama dalim Lietuvos istorijos – tik vienam Dievui žinomais būdais ir keliais. Jie ab-soliučiai peržengia ideologinį skaldymą žmonijos į pirmąją, nekalta ir nenuteriotą pasaulį ir senąją, istoriją turtingą Euro-pą, kaip jie turėtų peržengti ir mūsų dar dažnai jaučiamą prieš-priešą – Lietuvos žemės plotą, kuriame kiekvieno lietuvių vieta, ir nudvasėjusį, neatšaukiamai svetimą mums Vakarų pasaulį, i kurį patekome ir čia toliau bu-vojam „per nesupratimą“. Jautriai klausia poetas Bradūnas paskutinajame rinkinio eilėraš-tyje: *Tai kurgi namai? / I preriją krinta žvaigždės... / Gal tenai – anapus žvaigždžių? / Motinos balsą girdžiu – / Šaukia namo. / Ir tu nurimai – Jau netoli namai. Ar ne čia ir glūdi atsakymas? Paskutiniai namai kiekvienam iš mūsų turbūt duoti, bet kur – mes nežinome, tik j juos mes keliau-jame – toje kelionėje poezija mums padeda pamatyti tiek daug, ko patys savo akimis nepastebėtume. Palaiminti esame, kad ji mus lydi.*

(a. a. II.)

Colorado

Stasio Žilėvičiaus nuotrauka

Iš ruošiamos XXI kasmetinės Lietuvių fotografų parodos Čikagoje šiu metų spalio 23-31 dienomis.

Iš Kazio Bradūno „Prerijų paukštė“ rinkinyje „Duona ir druska“

PRERIJA

Buvai man, žole,
Aplotas mirties,
Dabar – pati gyvybė,
Kada nuo čia ligi dangaus,
Kaip amžinybė žemėje,
Banguoja prerija.

NEBRASKA KAITROJE PRAVAŽIUOJANT

Laukai nusirengę nuogai
Ir taškosi
Po drėkinimo čiurkšlėm.

Taip norisi
Sustot,
Išlipt
Ir pasinerti
Į kukurūzus.

PRIE ŽEMYNŲ TAKOSKYROS

Vieno šaltinio vanduo
Teka į rytus –
Atlantan,
Kito čia pat
Bėga į vakarus –
Pacifikan.

Mano genties takoskyra –
Alvitas ir Pajevony.
Vieni jų nuėjo į Rytus –
Į Sibirą,
Kiti į Vakarus –
Ligi Aliaskos.

O giminės grandies
takoskyra,
Apšlakstyta krauju,
Šaukia ir šaukia namo.

RED DESERT

Iš vakarų į rytus kertame
Wyomingo Raudonąją dykynę.
Ir man tas vardas primena
Žmonijos dvasios tyrus
Nuo Karaliaučiaus lig Vladivostoko.

O, gimtieji Kiršai,
Į jūsų širdį ir akis
Ledinis vėjas pusto
Kruviną smurto smėlį.

LIETUVIŠKA DAINA

Aukštas dangus, šviesios žvaigždės –
Didelės ir mažos...
Ir prerijos visa padangė –
Tik dviejų tų eilučių iliustracija
Po neapėpiamo Montanos dangumi
Žvaigždynais lyjančią rugpjūčio naktį.

PRERIJŲ PAUKŠTĖ

Žiūrėk, kas per paukštė
Ir kokie sparnai!
Ją lydi juodi
Kaip naktis varnai.

Raiba paukštė
Su galva šviesia.
O gal ten
Didžioji Dvasia

Skrenda, skrenda
Ir leidžias lengvai
Ant kalvos,
Kur indėnų kapai.

TYLA OLIMPIJOS KALNUOS

Palauki, palūkėki, žodi, –
Net ir neištartas
Čia drumstumei ramybę.

Eilėrašty galėsi prakalbėti rytoj,
Kada olimpinė tyla
Bus dingus tolumoj.

BUIVOLAI IR MUSTANGAI

Buivolų kraujas išdžiūvo,
Tik balti kaulai
Mėtos po preriją...

Bet naktį dar pabudina
Mustangų žvangimas
Šajanų pergalės vietoje.

FORT STEAL

Medinio forto sienojai
Prerijoj dingo...
Tai kam dar atjojai
Ant vaiduokliško žirgo?

Kalbinu raitelį radęs...
Bet ir jis dingo –
Rankoje tik pavadis
Vaiduokliško žirgo.

SVETIMAS IR SAVAS

Aš čia ne savas –
Aš baltodis.
Ir kalnas nusigręžė,
Apsiklojo migla.

O ten spindulių pluoštai
Krinta į upės krantą –
Per sidabrinę srovę
Brenda indėnas žvejys.

KELIONĖ PRERIJA

Visas gyvenimas –
Kelionė prerija,
Per kurią,
Tartum didžiulę upę,
Tartum Missouri,
Teka poezija.

Dabar priešais kalnynas.
Rytoj gal jau būsim
Prie upės versmių.

Aidas Marčėnas

Aidas Marčėnas

Jono Kuprio nuotrauka

GEDIMINO SAPNAS

— Kada skrendančios žąsys
Nenusileis pailsėti
Lukiškių aikštėje — Kada
Vilniai i aukštupį nebekibis
Kiršliai ir upėtakiai ir
— Kada Šventaragio slėnyje
Bus pašventintas
Mirusio ažuolo kryžius
— Pažadint

SIAURUKAS ČIA SUKA Į SAULĘ

Siaurukas čia suka į saulę,
ir rūką panyra... Ir kas
pasaulis yra? Tik apgaulė
pro grimziančių medžių šakas,

kada iš nakties dvelkia vėjas,
toks lengvas ir amžinas, — gal
sustoki staiga suvirpėjęs
ir greitai pasuki atgal,

ir eiki lėtai, tartum nieko
nebuvo ir lyg nežinai
ką mes lig mirties pasiliekam,
užmirštame ką amžinai.

Ir Dievui dėkom, kad ištrūkom
iš ten. Kurgi buvome mes?
Kur suka pro rūką siaurukas
į tekančios saulės gelmes.

SFINKSAS VYTUKUI V.L.

I rytą sapnavau galingą Sfinksa —
Virš Vilniaus plaukė šypseną paskleidęs,
Ir buvo mus lyg vandenys užlieję.
Koralai driekės, žvaigždės ir bažnyčios.
Mes buvome išjęję pasivaikščioti,
O Sfinksas slinko link baltų Lazdynų,
Švytėjo šypseną, galvojau, tebekibis
Galbūt, išniręs vandenų paviršium,
Žinias transliuoja negeram pasauliui.
Nuo Tauro kalno nusileidę spėjai
Mes nėrėme į pačią miesto gelmę
Ir tarp aukštų koralų pasiklydę,
Paklaidžioję šiek tiek ir išsikeikę
Išnirome į primirštą vietovę.
Švento Kazimiero karūną užsivožęs
Tamsus Kapsukas žvelgė į Gorkyną,
Pro jį balandžiai ir planktonas nardė,
Ir ant suoliuko sėdę parūkyti,
Mes pastebėjome, kad šlapi degtukai
Liepsnoja lyg bengališkos ugnelės.
Mes geram vandeniu atmiestą natūralų,
Tu pasakei: „tatai Naujieji Metai,
Dangus užšalęs ir dievai sumigę,
O mums duota vaizdų ir žodžių laisvė,
Žvaigždžių tyla virš ošiančių bažnyčių,
Mėnulio vėjų saskambiai ženklų!“
O Sfinksas jau kaboją virš Kotrynos
Ir, rodėsi, pastoliais užsilipęs,
Galėtumei pasiekti grubų kūną,
Praplaukiantį virš susapnuoto miesto...
Mes dar ilgai sėdėjome ant suoliuko
Ir vėjas buvo jau seniai išgertas,
Ir plaučių dėmės buvo išvalytos,
Ir buvo visos kalbos iškalbėtos,
Ir nuverstai mus linksmine paminklai.
Naujokai zujo ešerius apžergę,
Ant karšių jojo uolūs faraonai
Ir lengvos moterys vedžiojosi po kuoją
Planktonas draudė žvelgti į tą pusę,
Kur link baltų Lazdynų tolo Sfinksas,
Palikęs mums vaizdų ir žodžių laisvę,
Užmigusių dievų, svajonių krantą
Ir susapnuotą Vilniaus realybę.

DAINA

nes ji yra ji niekur nepradingsta
per laiką skamba ryto šlamesy
ir virš šaltinio ramūs medžiai linksta
ir po nakties žolė yra vėsi

tokioj tyloj eilėraštis įeina
į vasarą užgintą kur nebus
manęs bet aš vis tiek girdėsiu dainą
kurią dainuos šienautojas smagus

KLEVO SĖKLA

Kai matau, kaip krinta
klevo malūnėliai,
nežinau ar skirta
vasarą išvyti.
Prasidėjus spalviui
tokios šalnos gelė,
Viešpatie, neleisk man
gruodyje paslysti.

Leisk namo pareiti
iš šviesaus rugsėjo,
leisk dar paklausti
kuriančios varlės...
Viešpatie, negaila
nunešoto kūno,
nebaisi klajonė
verkančios vėlės.

Iš vaikystės kaimo
už kalvos malūno
ašėjau klausytis
kuriančios varlės...
Viešpatie, negaila
nunešoto kūno,
nebaisi klajonė
verkančios vėlės.

Nebaisu, negaila —
Sėklų klevui krintant
spindulius nušvinta
rudens tylo.
Visgi pagalvojau:
nežinau, ar skirta...
Kada tokios šalnos
ir tokia gėla.

IŠ BILIŪNO

ar bepameni buvo katytė
klasikinis ir liūdnas klūdžiau
o dabar taip toli nematyti
pasilink truputuką arčiau

apsakysiu vien tau kas nutiko
kol i žiburį laimės žvelgiau
nieko tokio tik kas mums beliko
brisiąs galas ir nieko daugiau

AKMENS TYLA

ramybę insiu iš akmens
ir i gamtovaizdį įdėsiu
nuskles šešėlis virš vandens
i žydinčios ievos pavėsi

ir kai pro dūzgiančias šakas
išvysiu pievą ir takelį
mane kažkas palies bet kas
žinos tiktai akmuo upely.

Poetas Aidan Marčėnas iš Vilniaus šių metų rugsėjo mėnesį lankėsi Amerikoje. Savo kūrybą skaitė Ateitininkų studijų dienų poezijos vakare Dainavoje, Manchester, Michigan, ir Santaros-Sviesos federacijos suvažiavimo literatūros vakare Lemont, Illinois.

Baltimorės radijo programos vedėjas Kęstutis Laskauskas

ALEKSANDRAS RADŽIUS

Žinia apie JAV LB Kultūros
tarybos lietuviškųjų radijo pro-
gramų 1991 metų premijos laimė-
toją buvo maloni staigmena Bal-
timorės lietuviams, nes Kęstutis
Laskauskas dėl savo ramaus ir
patrauklaus charakterio yra ko-
lonijoje populiarus ir gerbiamas.

Kęstutis Laskauskas — anykš-
tėnas. Iš ten, kur vyskupo Antano
Baranausko apdainuotas šilėlis
tebeošia, kur garsusis Puntukas
budi, iš kur visa plejada žymių
rašytojų kilo. Gimė jis 1922 m.
gruodžio 8 d. Anykščių gydytojo
dr. Adomo ir Barboros Laskauskų
šeimoje. Būdamas penkerių metų
amžiaus, neteko motinos, kurią
pakirto džiovos liga. Mokėsi
Anykščiuose, Ukmergėje ir
Kaune.

1944 metais, Raudonajai armi-
jai artėjant, pasitraukė į Vakarus
drauge su tėvu ir giminėmis. Ap-
sisitojo Ingolstadt'o pabėgėlių
stovykloje Bavarijoje. Į JAV at-
vyko 1949 metais ir įsikūrė Bal-
timorėje. Tais pat metais vedė
irgi iš Ingolstadt'o atvykusią
Valeriją Lapaite, su kuria užau-
gino sūnų, dvi dukteris ir susilau-
kė gausaus vaikaičių būrio. 1969
metais Baltimorėje pasimirė jo
tėvas dr. Adomas.

Baltimorės lietuvių radijo va-
landėlę įsteigė ir jai vadovavo
Albertas Juškus (tada dar vadi-
nėsis Juškevičius) ir Juozas Ruz-
ga. Pirmoji lietuviška transliaci-

Kęstutis Laskauskas

M. Želionio nuotrauka

ja įvyko 1948 m. sausio 11 d. Po
ketverių metų Ruzga dėl tarny-
bos turėjo palikti Baltimorę.
Likęs vienas, Juškus ėmė dairy-
tis partnerio. Pasisekė prikalbin-
ti Kęstutį Laskauską, kuris įsi-

jungė į valandėlės tarnybą 1953
m. sausio 25 d.

Abu vedėjai beveik visą atlieka-
mą laiką į energiją skyrė radijo
programai, kurioje vyrauja lietu-
viška vokalinė muzika. Seniau

Laikas Lietuvos medikams praregėti

LINAS SIDRYS, MD

Praėjusį birželio mėnesį Vil-
niuje buvau paprašytas pacien-
tei išoperuoti kataraktą. Kataraktas
buvo jau labai didelis, tai prieš
operaciją nebuvo galima matyti
optinio nervo. Kataraktą pasise-
kė pašalinti sklandžiai, atsivežtą
amerikietiška dirbtinį lęšį įsta-
čiau be komplikacijų, tačiau po
operacijos pacientė vis tiek ne-
matė. Optinis nervas buvo visai
išblyškęs. Pasirodė, kad akis jau
buvo neišgydomai apakinta glau-
koma. Nei pacientė, nei jos
gydytojai nežinojo, kad ji serga
glaukoma, nors ji buvo pakarto-
jamai patikrinta.

Glaukoma turi įvairias formas.
Taciau pati dažniausia forma yra
atviro kampo glaukoma, kuri
simptomų nesukelia. Diagnozė
galima nustatyti, tik išmatavus
akispūdį. Pakilęs akispūdis arba
optinio nervo pasikeitimai akių
gydytojui sukelia įtarimą, kad
gali būti glaukoma. Gydytojas
tada nustato paciento matymo
lauką ir labai atidžiai seka aki-
spūdžio svyravimą savačią arba
mėnesių laikotarpyje. Kai glau-
koma diagnozuota, tai gydytojas
sumažina akispūdį lašais, lazeriu
arba chirurginiu būdu.

Mano operuota pacientė buvo
pakartojamai patikrinta Lietuvos
okulistų, bet jos glaukoma ne-
buvo surasta. Kaip tai galėjo
būti? Kodėl lietuviai okulistai
nepajėgė diagnozuoti šios pacien-
tės glaukmos ir išsaugoti jos
regėjimo?

Lietuviai okulistai dar vis tebe-
naudoja rusišką instrumentą aki-
spūdžio matavimui. Tas instru-
mentas ir matavimas vadinasi
Maklakovo tašku. Maklakovo
taško metodika labai netiksli ir
turbūt niekur kitur nebuvo nau-
dojama kaip tik Sovietų Sąjungo-
je. Kai amerikiečiai akių specia-
listai pirmą kartą pamato Mak-
lakovo taško matavimą, tai jie
nustemba, kad tokiu primityviu

būdu galima dirbti, ir tada juo-
kiasi, kiek dešimtmečių Sovietai
atsilikę. Amerikiečiai ir tur-
tingesni rusai specialistai, kaip
Fiodorovas, vartoja Schiotz, Gold-
sako ir kompiuterizuotą Tono-
Pen instrumentus.

Norėdamas padėti atgimstan-
čiai Lietuvai, 1990 metais nupir-
kau, nuvežiau ir padovanojau de-
šimt Schiotz instrumentų Lietu-
vos okulistams. Schiotz buvo va-
tojamas prieškarinėje Lietuvoje.
Sovietai šio instrumento atsi-
sakė, kadangi jis buvo jiems per
brangus, per tikslus sovietinei
pramonei pagaminti arba dėl to,
kad turėjo vokišką pavadinimą.
Pamokiau kaip instrumentą nau-
doti. Kiekvieno Schiotz in-
strumento kaina — 200 dolerių.
Po pusmečio grįžtu ir klausiu:
„Kaip sekasi dirbti su Schiotz?“
Nė vienas Schiotz instrumentas
nebuvo vartojamas! Kodėl???

Pasiteisinimai įvairūs. Vieni
„pamiršo“, kaip reikia instru-
mentą sudėti. Kitos „bijoj“, kad
tokį brangų instrumentą gali kas
nors sugadinti arba pavogti, tai
laikė užrakintą savo kabineto
stalčiuje. Dar kitos sutiko, kad
Schiotz matavimas yra daug tik-
slesnis negu Maklakovo, tačiau
atsisakė Schiotz instrumentą va-
toti, nes kiti gydytojai nemokės
lyginti Schiotz rezultatus su bu-
vusiais Maklakovo skaičiais. Kai
pasiūliau, kad pereinamuojų lai-
kotarpiu galėtų matuoti ir Mak-
lakovo, ir Schiotz būdu, nežinojo
ką sakyti.

Toliau sužinojau, kad akispū-
džio pačios gydytojos net nema-
tuoja, dauguma net ir to Makla-
kovo metodo nepramokusios! Jos
ši darbą paveda gailestingoms
seserims! Kadangi pacientas pa-
kilusio spaudimo nejaučia, nei
akis, nei galva neskauda, o aki-
pločio sumažėjimo nejaučia iki
paskutinių laipsnių, tai labai
lengva šios ligos neieskoti. Kai
pagaliau koks vargšas vyresnio
amžiaus pacientas pastebi, kad

viena akim nebemato, ir nuskuba
pas okulistus, šios apgailestauja:
„Kodėl tu taip ilgai nesitikri-
nai?“ ir tuojau siuntia pas akies
chirurgus operacijai. Šie pacientai
operuoja, ir chirurgija po šešių
mėnesių sukelia kataraktą. Pa-
cientas, aišku, nežino, kad jo
kataraktas yra dažnai glaukomos
operacijos vėlyva komplikacija.

Visa eiga labai tarybiška. Gy-
dytojos nesuinteresuotos surasti
ankstyvą glaukomą. Joms būtų
daugiau darbo, daugiau vargo.
Jos sujaudintų pacientą, kuris
šiaip daug metų nesijaudino,
nejautė, nesiskundė. Be to, ir
vaistų trūksta. Todėl jos perduoda
glaukomos tikrinimą gailestin-
goms seserims, naudoja tikrini-
mą, kuris nejautrus. Kai pacien-
tas pagaliau pastebi, kad jau ar-
ti akulmo, tai jos nekaltos, pa-
cientas pats kaltas! Gydytojas
herojiškai bando operuoti. Jų
operacijos kartais numušia spau-
dimą, kartais ne, bet žiūrėkite,
tegu visi mato, kaip mūsų valdiš-
ka medicina greitai reagavo! Kai
kataraktą komplikacija vėliau
visai užtemdo regėjimą, pacientas
jau susitaikęs su savo nelaimingu
likimu. „Bent jau pas mus nemo-
kama medicina“, pasigundžia
aklas pacientas.

Ilgai guostis neteks, nes aklu-
mas tarybinėje ekonominėje siste-
moje — mirties nuosprendis. Be
abejonės, aklašis pargrius ant ne-
lygaus šaligatvio arba ledo ploto
ir sutrenks galvą arba sulaužys
klubą. Neurochirurgija ir or-
topedija yra Lietuvoje dar dau-
giau atsilikusios specialybės ne-
gu oftalmologija. Pacientas paga-
lės lovoje iki plaučių uždegimo ir
tada mirs, — dar viena tarybinio
palikimo auka.

Prieš keletą metų buvo vilčių,
kad ši tarybinė medicinos siste-
ma bus panaikinta. Atrodė, kad
Sveikatos ministras paskirtas jau-
nas, kruopštus mikrochirurgas,
sąjūdielis, su žmonių mandatu
pakeis šią nežmonišką, aziatinę
sistemą. Deja, Sveikatos minis-
tras Juozas Oleka nieko nepakei-
tė ir net nesiteikia atsiliepti į
viešai pateiktus klausimus apie
medicinos problemas Lietuvoje.
Sveikatos biurokratija juokiasi,

ivairiais pranešimais progra-
mą pajvairindavo tada dar Bal-
timorėje gyvenęs rašytojas Vytau-
tas Volertas, Cezaris Surdokas,
dr. Elena Armonienė, Juozas Gai-
la, Vytautas Dulys ir kiti. Il-
giausiai įvairiomis progomis poeti-
škai lyrišku žodžiu talkininkavo
aktorius Jonas Kazlauskas.

1990 metų balandį iš radi-
jo valandėlės atsistatydino Alber-
tas Juškus. Išlaikyti programos
testinumą Kęstutis Laskauskas
pasitelkė padėjėjų iš jaunesnės
kartos: Gintarą Buivį, Birutę
Dulytę-Gorrell, Nijolę Dulytę-
Kaltreider, Aldoną Drazdytę-
Pilienę ir Reginą Laskauskaitę-
Sajauskienę. Be to, naujas talki-
ninkas Ričardas Reikenis teikia
žinių iš Lietuvos politinio gyveni-
mo. Gal vertėtų dar pridurti, kad
Kęstutis Laskauskas ir ankstesnių
vedėjų rūpestiu nebuvo pra-
leistas nė vienas sekmadienis be
lietuviškos radijo programos. Tai
seniausia ir ištvermingiausia
Baltimorėje radijo programa,
veikianti be pertraukos jau dau-
giau kaip 44 metai.

Nors visa širdimi ir įsitraukęs
į lietuviškąjį radijo žodį, nevengia
Kęstutis nė visuomeninės veik-
los. Drauge su žmona Valerija da-
lyvauja Maryland'o lietuviškųjų
organizacijų tarybos, Lietuvių
Bendruomenės, Lietuvių namų
bendrovės veikloje ir visur kitur,
kur tik jų pagalba prireikia.

Neužmirštinas dar vienas Kęs-
tutis Laskausko patarnavimas
Baltimorės lietuviams: prieš de-
šimtmetį įsirengė savo namuose
spec. telefoną (410-247-3509).
Juo pakambinus bet kurio pa-
ros metu, galima sužinoti vėliau-
sias Baltimorės lietuvių gyveni-
mo naujienas, o taip pat ir Ričar-
do Reikeno žinias iš Lietuvos.

kad ministras nieko nedaro todėl,
kad vis dar laukia įsakymų iš
Maskvos Sveikatos ministerijos.

Prieš metus turėjau vilčių, kad
sveikatos sistema bus pakeista iš
apачios, kad eiliniai gydytojai
panorės geriau ir moksliskiau
gydyti Lietuvos žmones. Glauko-
mos matavimo bandymas įrodė,
kad eiliniai gydytojai nieko
nepakeis, net kai brangūs in-
strumentai ir mokymas juos va-
toti suteikiama nemokamai. Ar
tai konservatyvus lietuvių būdas,
ar tarybinio gyvenimo įkaltas in-
ercingumas/pasyvumas? Ar abu?
Užsienio labdara vienai kitai
dienai užpildys materialinį nepri-
teklių, bet prarajos, kuri atsi-
veria, kai gydytojas nesisten-
gia, niekas neužpildys.

Nepriklausomybės atgavimo
euforijos laiku buvo galima
manyti, kad žmonių reikalavi-
mai, viešoji nuomonė paspartins
medicinos sistemos pagerinimą.
Deja, tarybinio molo kultas dar
supa Lietuvos mediciną. Gydyto-
jai sutartinai meluoja pacientui,
kad jis nesirūpintų. Pacientas
turi vėžį ir nujaučia, kad serga
vėžiu, gydytojai jam i akis meluo-
ja, kad jis vėžio neturi. Lietuvos
gydytojas kartais yra valdžios
pasamdytas melagis!

Žmonės nesusivokia, nežino ką
tikėti, kokius vaistus imti, kokių
nėmti. Tūkstančiai lietuvių ieš-
ko „Catachrom“, tariamai gydan-
čio kataraktą. Tai gryną apgavys-
tę; JAV vyriausybės ministerija
neleidžia žmonių apgaudinėti.
Lietuvos ministerija į tai nere-
aguoja, leidžia apgavikams išna-
doti žmones, pelnytis iš ligos
baimės.

Išvijos gydytojai aplanko Lie-
tuvos ligonines, ir vaizdas taip
juos pribloškia, kad nežino ką
sakyti. Jau kelintą sykį skaitome
korespondentų pasikalbėjimą su
atsilankančiais iš čia gydytojais:
„Lietuvos gydytojai kompeten-
tingi, bet aparatūra atsilikusi,
trūksta švaros...“ Aišku, kad
svečiai bando būti mandagūs. Ar
iš tikrųjų geras gydytojas dirbtų
nešvarioje aplinkoje? Gydytojų
išvietės neturi muilo, ir išėję tie
gydytojai eina tikrinti ligonį! Kai
(Nukelta į 4 psl.)

Šiandieninis Antras kaimas Čikagos scenoje

Aktorai ir vaidyba

Kaip jau buvo anksčiau rašyta (*Draugas*, 1992 m. rugpjūčio 19 d.), Antras kaimas „išsivinijo“ net keturis jaunus aktorius. Grupės atžvilgiu tai yra pirmasis įvykis, nes ankstyvesnį vieneto papildymai susidėjo tik iš vieno kito asmens. (O gal pirmasis kūrimosi metas ir buvo išimčių.) Prieš atvykstant į spektaklį, teko sužinoti, kad iki šiol nė vienas jų nebuvo matęs ramos šviesos. Labai rūpėjo, ar jie sugebės išlaikyti tą gan aukštą standartą, kurį Antras kaimas jau per tiek metų pasiekė. Pasirodo, kad rūpestis buvo be reikalo: jie ne tik buvo priimtinai paruošti, bet kai kuriais atvejais pralenkė ir vieną kitą buvusį veteraną. Štai jie: Tauras Bublys, Aidas Palubinskas, Jonas Varkaitis ir Karolis Žukauskas. Net nebandysiu aptarti, kuris buvo geresnis ar blogesnis, nes Antro kaimo žanre su škiec gausumu keičiasi ir įscenizuojami charakteriai, todėl kartais reikia vaidinti ir sau „prieš plauką“. Taurui, pavyzdžiui, daugiausia teko „straight man“ rolės, Aidui — su polinkiu į dominaciją, Jonui — kažkur per vidurį, o Karoliui — laisvo pūkiškumo įgyvendinimas. Tačiau, atrodo, kad jie yra užtenkamai versatiliūs, jog, reikalui esant, galėtų rėmėti lengvai pasikeisti. O tai ir yra — išvairiaujančių Antro kaimo vieneto stiprybių.

Vienas iš geriausių spektaklio škiec buvo „Pokerio vakaras“, kuris suvedė juos keturis kartu ir kurį jie atliko pasigėrėtinai. Tai tik vienas pavyzdys. Kaip minėjau, nenoriu kurti nors kelti ar mažinti, tačiau privalau skirti specialų komplimentą Karoliui Žukauskui, kuris savo jaunatvišku žaismingumu, scenine laikysena bei užduoto charakterio interpretacija žiūrovų pasitenkinimui susidėdavo. Deja, yra ir vienas neigiamas aspektas, būtent replikų painiojimas. Neatrodė, kad tai būtų rolių užmiršimas, bet kažkoks bandymas tekstą „pagerinti“, įdedant savo žodžius ar sukaitaliojant žodžių seką pačiam sakinyje. Publika greit atskiria gerą gramatinį sakinių nuo grubaus.

Apie veteranus (Eugenijus Butėnas, Vida Gilydytė, Indrė Toliuštė ir Alida Vaitaitė) nėra per daug ko kalbėti — jie patyrę vilkai, ir iš jų, be abejo, daugiau ir tikimasi. Vida, įstojusi į Antrą kaimą 1971 metais (su pertrauka nuo 1973 iki 1984), yra nepamainoma „subrendusios“ moters rolėse ir savo sceninį charakterį ta linkme yra jau tiek išugdžiusi, kad neatsimenu kitos, kuri jai tuo atžvilgiu prilygtų. Puikus pavyzdys Skilandienės rolė škiec „Avarija ant 69-os“. Eugenijus nuo pat įstojimo 1973 metais nėra praleidęs nė vieno sezono. Jis

Is Antro kaimo Kosto Ostrausko škiec „Imperatorius ir jo imperija“: juokdarė — Alida Vaitaitė, imperatorius — Eugenijus Butėnas.

buvo šių spektaklių kurtinis aktoriaus ir, jei grupė turėtų daugiau jo žanro aktorių, tai pasirodymo laikotarpis gerokai sutrumpėtų. Alida, pati jauniausia iš „veteranų“, sakyčiau, yra kylanti Antro kaimo žvaigždė, ypač dabar, kai studijuoja daugeliui žinomame Čikagos „Second City“ teatre su aspiracijom tapti tos grupės aktore. Jos charakteris erdvas, kartais klouniškas. Indrė (nuo 1982 metų) buvo keleriems metams atrikusi nuo veiklos, nes gyvenimiški sumetimai ją buvo nukraidinę į Havajus. Pernai sugrįžusi, apsigyveno Michigane ir dėl nuotolio keliauti į repetitijas teapsiėmė ribotą rolių skaičių. Jos stiprybė yra vaidinti nuoširdžiai jaunos mergaitės roles. Nors tokių šiuose spektakliuose nebūvo, tas publikai patrauklus nuoširdumas atspindėjo škiecuose „Lytinis persekiojimas“ ir „Poezijos vakaras“. Taip pat pasirodė ir Romas Stakauskas („Atidarymas“, „Metafiziko“ serija ir „Sveikatos patarėjas“) daugiau sia dėl to, kadangi pagal jį: „Atidarymas“ žodis, pagal nusistovėjusią tradiciją, tenka ilgiausiai Antram kaimui atitarnavusiam, o dėl „Sveikatos patarėjo“ atlikimo, publika jau prie manęs priprato — buvo ketvirtas kartas. Jis, tarp kitko, šiuos spektaklius ir režisavo. Negalima pamiršti ir Juozo („Sid“) Ulevičiaus, kuris profesionaliai tvarkė šviesas bei garsus. Tai nenuostabu, nes jis šioje srityje ir dirba.

Repertuaras

Šiometinė programa susidėjo iš 32 atskirų vaizdėlių škiec ir su pertrauka užsitiesė netoli trijų valandų. Iš šalies pagalvojus, atrodo, ilgoka. Tačiau žiūrint tokio žanro programą, laikas greitai

prabėga. Didžiausią dėmesį patraukė Kosto Ostrausko „Imperatorius ir jo imperija“. Šis penkių aktų vienveiksms užsitiesė apie 20 minučių. Jį suvaidinti reikėjo viso vieneto, pridant dar ir dvi statistes — Jūrą Jankauskaitę ir Eleną Tuskenytę. Iš viso — vienuolika asmenų. Tai ir buvo, sakyčiau, stipriausia šios programos dalis. Satyrizuojama Vakarų pasaulio dvišaldinė drama ir Gorbaciovo (Sovietų Sąjungos) griūvis. Pagrindinės rolės teko Eugenijui Butėnui (Imperatorius) ir Alidai Vaitaitėi (Juokdarė), kurias jie atliko įtikinamai ir be priekaištų. Gera vaidyba, veiksmas išradungumas, muzikiniai ir garsiniai priedai viską sujungė į darnų, dėmesio vertą sceninį pastatymą.

Kitas ilgesnis škiecas, kuriame dalyvavo visas vienetas, buvo „Paskutinis seimas“. Jį pamatęs, pradėjau galvoti: ar tik nepaduos buvę vlikininkai antrakaimiečiai ir teismai? Puikiai susatyrizuota paskutinės VLIK'o pastangos dar vis kaip nors savo organizaciją išlaikyti ir pateisinti jos tolimesnę egzistenciją. Tekstas (Romo Stakausko), sakyčiau, yra perdetinio humoro pavyzdys, kuris bent šiuo atveju verta juoktis net ir patį didžiausią surūgėlį. Apie tai pa-naudota ir kalambūrai, kurie, sakyčiau, yra literatūrinė forma, labai pageidautina mūsų kalboje. Taipogi iš stipresnių buvo anksčiau minėtas „Pokerio vakaras“, jo kontra — „Poezijos vakaras“ — gerai suvaidintas trijų mergaičių, „Sveikatos patarėjas“, „Kelnės“ puikiai pagavo publika. Taip pat gerai praėjo vietinės satyros kaip „Vakaras Lietuvių operoje“, „Avarija ant 69-os“ bei „Tarybiniam kurortui“. Publika kažkodel nesuvokė „Isakymų“, nei taip gražiai Gintaro Beresnevičiaus

parašytą „Metafiziko“ seriją. Atrodo, kad tikėtasi kažko kito.

Tekstai

Užklausk bet kurį antrakaimietį, koks yra jems didžiausias stabdis reguliariai testuoti savo veiklą, ir jie beveik vienbalsiai atsakys: medžiagos trūkumas. Tai iš dalies suprantama, nes jie negali atsivesti dramos rinkinių tomą ir sakyti: „statysime šitą“, kadangi viskas pas juos turi būti gana aktualu, juokinga, satyriška... Šių metų programoje suminėti vienuolika įscenizuotų veiklų autorių, tačiau labai gaila, kad nepažymėta (išskyrus Ostrausko „Imperiją“), kas ką parašė. O tai labai lengva padaryti, prie kiekvieno škiec pavadinimo pridant ir autoriaus vardą. Būtų ne tik publikai įdomu, bet savotiška prasme pagerbtų ir patį autorių. Programoje pažymėta, kad netoli pusės škiec (14) parašė Romas Stakauskas, perimdamas darbą, kurį ankstyvesnės programoms atlikdavo Titus Antanaitis. Nors programoje pažymėta, jog Titus yra trijų škiec autorius, tačiau teko sužinoti, kad jie buvo parašyti jau prieš ketverius metus ir naudoti kitur. Kas atsitiko? Laiko stoka? Antanaitis ta lentinga plunksna yra labai pasigėstinęs, ir aš tikiuosi, kad ateityje jo medžiaga vėl teks išgirsti Antro kaimo scenoje. Panašią pastabą galima mesti ir kitiems mūsų autoriams. Jeigu sceną ir humorą mėgstantis jaunimas gali aukoti savo laiką ir išlaikyti vieneto egzistenciją net 29 metus, tai atrodo, kad neturėtų būti per sunku ir mūsų garbingiems rašytojams sumesti Antro kaimo programai tinkantį vieną kitą vaizdelį.

Žiūrovas

Laikas Lietuvos medikams praregėti

(Atkelta iš 3 psl.)

kurie žmonės Amerikoje sako, kad jie sprendžia apie restorano kokybę pagal švaros lygį, kurį aptinka išvėję. Kaip jie įvertintų Lietuvos ligonines ir ligoninės valgyklas? Aš nedrįsčiau sveiką žmogų guldyti į kai kurias palatas, kad nesuširgtų nuo maisto ir neapsikrėstų nuo aplinkos.

The New York Times Magazine rugpjūčio mėnesio apraše Lietuvos dabartinę padėtį. („Ar 15 žmonių mirė prie televizijos bokšto dėl šito?“). Ten pastebi, kad Lietuvos ligoninė primena Amerikos civilinio karo 19-ajame amžiuje mūsų laukų ligoninių nuotraukas. Intensyvaus slaugymo skyriuje senutė mazgojo grindis purvinu skuduru be dezinfekavimo priemonių, tuo išskirstydama visų pacientų šlapumą, pilius ir kraują po visą kambarį. Vakarietiškams keista, kad lietuviai taip atkakliai kovoja už politines teises, o taip pasyviai prisitaiko prie netvarkos, kuri grąšina jų fiziniui būviui.

1985 metais aplankiau Lietuvą ir pasisiūliau operuoti kataraktus, pasidalinti patirtim, įstatyti intraokuliarinį lęšį. Tarybu Lietuvos Sveikatos ministerija man to neleido. Vėliau paaiškėjo, kad Lietuvoje niekas intraokuliarinio lęšio ir akių dar nebuvo įstątes, ir valdžia nenorėjo, kad amerikietis būtų pirmasis. Vėliau, kai Kaune gydytoja Daktaravičienė tą operaciją padarė, laikraštyje tris kartus padėkojo Maskvai už lęšį, už instrumentus ir už pamokymą.

Padėtis dabar nėra pasikeitusi. Tie patys žmonės valdo medicinos sistemą. 1992 metais galėčiau įsteigti glaukomos diagnostikos ir gydymo klinikas Vilniuje ir Kaune — švarias, prie kietinio gydymo, kurio dabar Lietuvoje nėra ir nežinia, kada bus. Su švariomis išvėtimis.

Pasamdyčiau sekretores, slauges ir gydytojus. Glaukomos gydymas pasoktų 50 metų į priekį. Tačiau Lietuvos Sveikatos ministerija neleidžia, neatsako į klausimus, todėl pokalbis neįmanomas ir nevyksta gydymas.

Lietuvos žmonės išsikovoję politinę laisvę, paskelbdami savo valstybės nepriklausomybę ir sulaukę pasaulio valstybių pripažinimo. Šią politinę laisvę apsaugojo, kiek įmanoma, susitarę su Rusija dėl armijos išvedimo ligi rugpjūčio mėnesio 1993 metais. Bet Lietuvai dar lieka būtinybė sutvarkyti nemažai gyvybiškai svarbių reikalų. Ekonominė santvarka turi užtikrinti maistą, kurą, pastogę ir mediciną aprūpinimą. Pavartykime Lietuvos laikraščius ir kasdien rasime straipsnių bei minčių apie politiką, ekonomiką ir mokslą. Tačiau apie mediciną mažai kas rasime. Kodėl nėra viešai svarstomas Lietuvos medicinos sistemos pakeitimo reikalas?

Neseniai girdėjau Kubos Fidel Castro kalbą per televiziją. Jis pripažino, kad Kuba pergyvena didžiausią ekonominę krizę, kad Kubos fabrikai sustoję dirbti, nes nėra kuro, visko trūksta ir t.t. (Aišku, jis nepripažino, kad tai jo kaltė ir komunizmo kaltė; pagal jį, tai kapitalistų ir rusų kaltė.) Tačiau jis paguodė savo klausytojus, pareikšdamas, kad kiekvienas Kubos gyventojas, nepaisant šių ekonominių sunkumų, aprūpinamas nemokamu gydymu, guldomas nemokamai į ligoninę. Visi Castro klausytojai pašoko iš kėdžių ir smarkiausiai plojo.

Sunku ginčytis su nemokamo gydymo idėja, sunkiau pasiūlyti ką nors geresnio. Tačiau kai gerai susipažįsti su nemokamo gydymo sistema Kuboje ir Lietuvoje, tai pasirodo, kad ši sistema yra grynas melas, propagandinė apgavystė. Tai Hollywood'o priesė, o taip pasyviai prisitaiko prie netvarkos, kuri grąšina jų fiziniui būviui.

Primityvių kultūrų gydytojai užsidedavo kaukes, apsiuvinėdavo spalvota apranga, šokdavo aplink pacientą, pūsdavo jam į veidą dūmus, ir sergantį džiaugdavosi, kad juo rūpinasi ir teikia jam dėmesį. Komunistinėje sistemoje žmonės su baltais chalatais irgi šokinėja aplink ligonį, duoda įvairių tablečių, už lovą ir maistą nereikia mokėti, ir pacientas džiaugiasi jam parodytu dėmesiu, bet vakarietiško moksliško gydymo ten nėra. Lietuvos gydytojai buvo paruošti pagal rytietišką Maskvos sistemą, ne vakarietišką mokslo sistemą. Vakarų medicinos žurnalai net jiems nebuvo prieinami. Lietuvos medicinos studentai buvo priimami į mokslo įstaigas pagal partijos rekomendacijas, studijų eigoje buvo priimta nusirašinėti nuo kitų egzaminų metu. Paskyrimai į geresnes ligonines pareidavo nuo tėvų ryšių su nomenklatura ir partijos įvertinimų. Nebuvo rezidentūros sistemos specialybės žinioms įsigyti. Vyresni gydytojai vengdavo mokyti gabius jaunus gydytojus, bijodami, kad jaunasis gali išstumti juos pačius iš pirmaujančių vietų. Pats geriausias darbas šioj sistemoj buvo iš viso mesti gydymą ir įsiveržti į „Vyrgdytojų“ — administratoriaus vietą. Tad kokia paskata jaunam studentui būti sąžiningam, darbščiam ir doram?

Neseniai širdies chirurgas Kau-

ne jaunam vyrui įstatė širdies vožtuvą atbulai, ir pacientas tuojau pat numirė. Chirurgas buvo nubaustas „viešu papeikimu“. Neseniai viename kaime ginekologas nieko nedarė, kai jauna dviejų vaikų motina nukraujavo ir mirė. Gydytojas buvo atleistas iš pareigų. Kokia pamoka Lietuvos medikams? Ne mokslinės žinios, profesinis pasiruošimas ir sąžiningai atliktas darbas svarbus, o politinė įtaka. Jei turi gerus politinius ryšius, tai gali kad ir užmušti žmogų, ir blogiausiu atveju, jei spauda tai sužinos, bus tau tik „viešas papeikimas“.

Šitie atvejai sukelia įtarimą, kad pacientai Lietuvoje neretai yra numarinami gydytojo žioplumo arba apsiuleidimo, ir niekas apie tai nesužino. Medikai nuo studentystės dienų yra pratinami meluoti, meluoja toliau, bedirdami profesinį darbą. Pagal maskvietišką filosofiją, negalima sunkiai sergančiam pacientui pasakyti teisybę, reikia pameluoti. Gydytojai meluoja savo vadovybei. Skyrių atlyginimai skiriami pagal „lovadienius“. Taigi gydytojai pripildo lovas sveikais pacientais, jiems darbas daug lengvesnis, ir „sveikatos planas“ pasiekta. Oftalmologiniame skyriuje daug savičių guli pacientai su trumparegyste ir su makulos degeneracija. Vakaruose niekam neateitų net į galvą juos į ligoninę guldyti.

„Vyrgdytojų“ ir Sveikatos ministerija klaidina tautą, sakydami, kad jie praves tikrą medicinos reformą. Ar lietuviai tikėjo Gorbaciovu, kai jis teigė, kad praves Sąjungos reformą ir leis respublikoms apsispręsti dėl savo ateities? Padėtis visai panaši.

„Gydytojai, pasigydys save!“ Tačiau Lietuvos gydytojai nepajėgūs pagydyti Lietuvos medicinos sistemą. Sąjūdžio reformos banga atsimušė ir atslūgo. Lietuvos medicinos reformai reikia nešališkų, profesionalių patarimų iš užsienio. Kol kas Sveikatos ministerija ir „Vyrgdytojai“ šių patarimų neprašo. Jie ieško būdo pamažu reformuoti mediciną, bet svarbiausia — kartu neprarandant savo luomo, gerovės ir savo privilegijų.

Lietuvos politikai vengia kelti Lietuvos medicinos reformos reikalą, nes jie jau ir taip turi gana bėdų. Jeigu patys žmonės priima melą, kad dabartinė sistema yra geresnė, negu būtų mokama, reformuota sistema, tai ne laikas jūdinti širdį liūdą.

Ligos ir nelaimės kasdien skina sau aukas Lietuvos ligoninėse, kurias supa melo, cinizmo ir egoizmo pelkynai. Kritikuodamas Lietuvos sistemą, nenoriu, kad skaitytojas manytų, jog Lietuvai aš siūlau amerikietišką sistemą. Amerikos technikai daug pažangesnė moksliška sistema, bet ją pažeidžia biznio-pelno polinkis, gydytojų ir advokatų gobšumas. Taigi Amerikos lietuvių gydytojų įsijungimas į pastovų konsultacinį darbą su Lietuvos medicinos darbuotojais būtų ir jiems patiems ir naudą, išlaikant tikrąją nesavanaudišką gydytojo dvasią.

Mane nustebino Lietuvos teatro aukštasis lygis. Dabar suprantu. Visa tauta jau penkiasdešimt metų kasdieniniame gyvenime vaidina. Mokytojai vaidina, kad moko, studentai vaidina, kad rimtai studijuoja. Gydytojai vaidina, kad gydo. Administratoriai vaidina, kad jie sąžiningi.

Laikas baigti šią komediją ir sugrįžti į tikrovę. Laikas sustabdyti kasdienines tikras tragedijas, kurios įvyksta Lietuvos ligoninėse.

ATITAIŠYMAS

Straipsnyje „39-oji Europos lietuvių studijų savaitė“, 1992 m. rugpjūčio 19 d. laidoje, buvo išspausdinta, jog viena iš Tėvynės vakaro ir religinės muzikos koncerto dalyvių buvo — Dalia Mackailienė. Turėjo būti: Dalila Mackailienė.

Is Antro kaimo škiec „Paskutinis seimas“ — pirmininkas Aidas Palubinskas, sekretore Alida Vaitaitė.

Scena iš škiec „Ikonoklastai“

A. Stasiulio nuotrauka